

verantwoord, die grenspalen ietwat in beide richtingen te verschuiven – was, aldus Michel van der Plas, ‘een uitermate beschermd en beschermend milieu’:

‘Het bestond uit een streng katholiek gezin, een streng katholieke school en een strenge eisen stellende kerk. Het doorsnee katholieke kind ging op school bij eerwaarde broeders of zusters. Het woonde van de eerste klas der lagere school af dagelijks of tenminste driemaal per week de Heilige Mis bij . . . Het speelde niet of bij hoge uitzondering met niet-katholieke kinderen en kende van jongsaf de vloekpredikaties in de kerk tegen de gemengde verkering en het gemengde huwelijk en tegen iets onbegrijpelijks dat neo-Malthusianisme heette; en vergat het voor tafel te bidden, dan zeiden zijn ouders (met duizenden andere roomse ouders): ‘Moet je niet bidden? ben je soms protestant?’ . . . Openbare katholieke personen of lichamen konden het niet mis hebben. De kerk had altijd gelijk, de clerus had altijd gelijk, de zuster op school had gelijk, vader en moeder hadden gelijk, maar ook de Rooms-Katholieke Staatspartij (en) *De Maasbode* . . . hadden gelijk.’¹

Het leek wel ‘triumfalisme dat in een ghetto uit een minderwaardigheids-complex is voortgekomen.’² En was er niet onder de Republiek een *soort* ghetto geweest? Was niet toen, en in de negentiende eeuw, een collectief minderwaardigheidscomplex geboren? De katholieke herleving had tot een goeddeels afgesloten milieu geleid, een milieu met, Fens constateerde dat wel terecht, op sociaal-economisch gebied een klein-liberale instelling, voortvloeiend uit de samenstelling van het volksdeel ‘waarin de winkelier, vooral de betere winkelier, altijd een belangrijke plaats heeft ingenomen.’³

Wij moeten die afgeslotenheid niet overdrijven. In een tijd evenwel waarin maar weinigen met vakantie konden gaan en de radio slechts langzaam een algemeen bezit werd (pas begin ’40 was er één toestel of aansluiting op elke zes inwoners), was zij in typisch-katholieke streken soms nog bijzonder markant. Het was in 1924 dat de elfjarige Mathieu Smedts in de Peel acht kilometer naar Helenaveen wandelde om eens een protestant te zien. ‘U ziet er uit als een gewoon mens’, constateerde hij verbaasd, toen hij eindelijk voor de plaatselijke predikant stond.⁴ Die extreme mate van afgeslotenheid zal intussen wel een uitzondering geweest zijn.

Het protestantse volksdeel waaierte uiteen in een veelheid van groeperingen waarbij binnen het grootste, maar losse verband, de Nederduits-hervormde kerk, allerlei richtingen vertegenwoordigd waren; wij komen hierop terug, wanneer wij de ontwikkeling van dit kerkgenootschap tijdens

¹ A.v., p. 10–11, 15. ² A.v., p. 17. ³ Kees Fens in a.v., p. 334. ⁴ M. Smedts: *Een weerbarstig katholiek* (1966), p. 22.